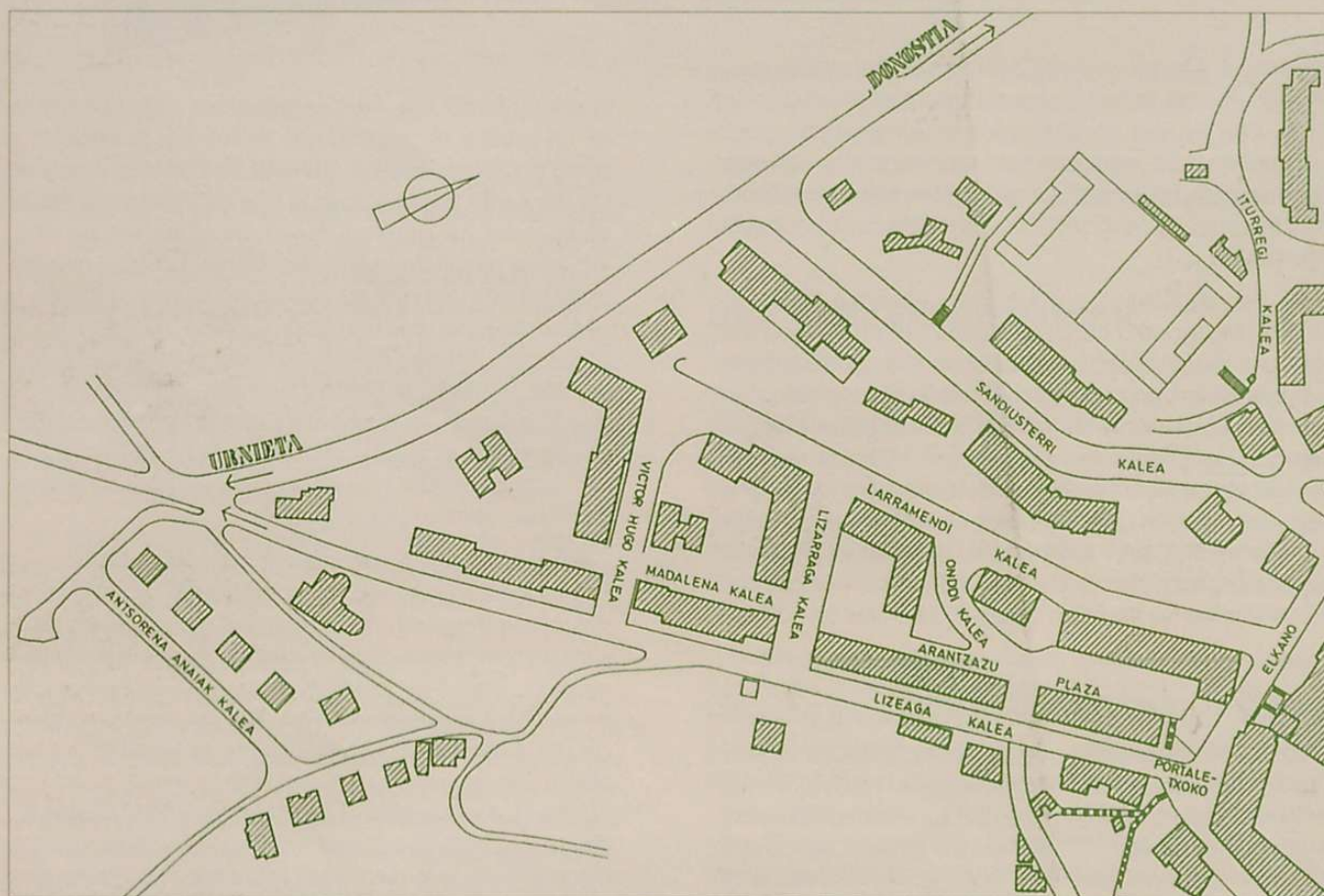

HERNANIKO KALEEI BYRVZKO IKVYSPEGI HISTORIKOA

Mertxe Arozamena Sagastibelza

"Hernani 1995" eta "Hernani 1996" aurreko urteetako aldizkarietan argitaratutakoari jarraituz, laburki bada ere, Hernaniko auzo, kale, parke eta plazei buruzko deskribapen historikoa ezagutzera eman nahi dugu. Oraingo honetan, Alderdi Zaharrean eta inguruetan dagoen kale multzoa ekarri dugu orriotara, Elizatxo auzoan dagoen kale baten salbuespenarekin. Gogorarazi behar da, hauen guztien izena eta idazteko era Udal erabakien arabera daudela.

• ANTSCORENA ANAIAK KALEA •

Orain dela gutxi ireki den bide hau, Joxe eta Isidro Antscorena anaiei eskainia, Hilerriko bide sarreran hasten da eta Pipirita-Errotaburu bidean amaitzen da.

Joxe Antscorena Eleicegui Hernaniko Leokadisti etxean jaio zen 1886ko otsailaren 16an.

Aurreneko musika heziketa Manuel Cendoya jaunak Bandako Zuzendari eta Parrokiko organojolearen eskutik jaso zuen. Hortik aurrera segidan hasi zen danbolinjole gisa aipaturiko bandan, eta 1903. urte inguruan bigarren txistulari plaza betetzen hasi zen.

1909. urtean lehenengo danbolinjole postura igo zen baina, gaixotasunagatik, denboraldi baterako utzi behar izan zuen bere zaletasuna, postu horretarako Isidro bere anaia izendatuz.

Donostiako Bandako txistulari izendatu zutenean Isidro, 1922. urtean, Joxe berriro lehengo Hernaniko Banda lanpostuan sartu zen 1959ko azaroaren 27an jubilatu zen arte.

Bat-batekotasunean trebea eta musikari apartak bere bizitza luzea txistuari osorik eskaini ondoren, Udalak pergamino bat eskaini zion "Txistulari aundi" izendapenarekin.

Hezkuntza Nazionaleko Ministerioak 1961. urtean "Alfonso X. Jakintsuaren domina" eskaini zion, hurrengo hilabetean eta Santa Zezilia eguneko jaialdian eman ziotela. Bertan Schola Cantorum-ek, Hernaniko Udal Musika Bandak eta Donostiako Txistulari Bandak

parte hartu zuten.

Joxe ospetsua 1983ko urtarrilaren 24an hil zen 97 urterekin.

Isidro Antscorena Eleicegui, Hernanin jaio zen 1892ko maiatzaren 15ean.

Udalak deituriko Hernaniko Udal txistulari oposaketan, 1910. urtean, epaimahaiak lehenengo danbolinjole aukeratu zuen, 12 urte egonez lanpostu horretan eta orduantxe txistuak lortu zuen maila bikaina.

Hernanitik Donostiara joan zen, Udal Txistulari Bandan sartuz, baita, lehenengo danbolinjole arituz bere jubilazio eguna iritsi arte. Bere lana, aipaturiko bandaren zuzendari gisa eta baita Donostiako Udal Kontserbatorioko txistu irakasle modura benetan onenetakoa izan zen.

Ikasketa metodoen sortzaile eta txistuen egile izateaz gain, konposaketan, bilketan eta armonizazio lanetan nabarmendu zen.

Udal txistulari gisa, 1962. urtean "Donostia hiriko Zilarrezko domina jaso zuen".

1975. urteko abuztuaren 20an hil zen.

Elizatxo gorako zonaldea Antscorena anaiei eskaintzea, 1988ko martxoaren 29ko Udal Osoko Bilkuran onartu zen, baina, gaur egungo izendapena 1994ko otsailaren 2an egindako ohiz kanpoko Osoko Bilkuran onartu zen.

• BITERI KALEA •

Urbieta Kalea eta Nafar Kalearen artean dagoena da.

Pedro de Viteri y Arana jauna 1833ko uztailaren 18an jaio zen Arrasaten (Gipuzkoa). Ikasketak, Ingalaterran egin zituen, Europan zehar ere ibiliz eta bere bizitzaren zati handiengan Frantzia biziz.

1874. urtean Ingalaterrako neska gazte batekin ezkondu zen, eta geroago 1892. urtean, Miarritzen kokatu zuten beraien bizilekua.

Bere aita eta anaia hil zirenean, diru asko heredatu zuen. Diruarekin, Gipuzkoan zenbait ikastetxe sortu zituen, horregatik deitu zaio "Hezkuntzako onegile". Lehenengo eskola bere jaioterrian sortu zuen 1902. urtean eta gero Hondarribia, Errenteria,

Pasai Donibane, Pasai Antxo, Irun, Donostia, Aretxabaleta, Oiartzun, Hernani eta Urnieta herrietan ere. Esaten dute dirua gutxitzen zitzaion bezala, bihotza handitzen zitzaiola.

Hernaniko eskola egiteko Udalak erositako lurretan, Viteri jaunak 50.000,-pta. jarri zituen. Inaugurazioa 1907ko abenduaren 2an izan zen, mecenasa bera ere azalduz, zeinak egun horretan, Biteri Eskola uzteari buruzko eskritura publikoa eman zuen.

Filantropo ospetsua, 1908ko maiatzaren 22an hil zen Miarritzen.

Biteri Kaleak, izen bereko lehengo eskolaren ondoan kokatua, gaur egun Kultur etxea dena, Arrasateko fundatzaile eskuzabala gogorarazten du.

LARRAMENDI KALEA

Elkano kalean hasten da eta Zirkuitoko errepidearen behean bukatzen da.

Manuel Garagorri eta Larramendi jauna Andoain (Gipuzkoa) jaio zen 1690eko abenduaren 24an. Umetatik, Hernaniko eskolara joan zenean, amaren abizenagatik deitzen zioten; honekin 1707ko azaroaren 6an Jesusen Konpainian sartu zen, eta berarekin pasa da historiara.

Nobiziatua Villagarcia de Campos herrian egin zuen, Filosofiako ikasketak Medina del Campon eta geroago, Teologia ikasketak Salamancan. Ikasleen

artean hobenetarikoa izan zen eta denen mirespena lortu zuen. Karrerako ikasketak primeran bukatu ondoren, magisteritza lanak Palencia, Valladolid eta Salamancan egin zituen.

Bere garaiko gizon jakintsuenetakoa izanik, hainbat arlotan nabarmendu zen, hala nola, gramatikari, lexikografo, historiagile, euskara eta Gipuzkoako Foruen apologista eta baita, euskal literatura-
ren bultzatzaile gisa.

1730 eta 1734. urte artekoan, Larramendi Baionan bizi izan zen Neoburgoko Mariana Erregina, Carlos II. alargunaren Konfessore gisa. Korteetako azpikeriez gogaituta, bizitza publiko eta akademikoa utzi zuen Loiolako etxera joanez bere hil eguna iritsi arte.

Azken aldi hartan, Jesuita ospetsuak bere obra gehiena idatzi zuen eta Gipuzkoa barruan gelditu gabe egin zuen lan asko. Hernani eta Urnieta herrien arteko Epaiaketetan parte hartu zuen; erreforman, besteak beste Hernaniko Agustinetan; 1750. urtean, Hernaniko herriak Erregearekin aingura fabrika eraikitzeke izandako auzian, etab.

Idatzitako lanen artean hona hemen aipagarrienak: "De la antigüedad y universalidad del bascuence en España"; "El imposible vencido, arte de la lengua bascongada"; "Diccionario trilingüe del castellano, bascuence y latín", landa-lan zabalen ondorioa; "Corografía de Guipúzcoa", bere probintzia txikiarekiko maitasun sutsua erakusten duela, etnografiako datu garrantzitsuak emanez; "Conferencias curiosas políticas, legales y morales sobre los fueros de la M.N. y M.L. Provincia de Guipúzcoa", etab.

1766ko urtarrilaren 29an Loiolan hil zen, Hernaniko aita Kardaberazen aurrean.

Kalearen izena, Udalak 1974ko urriaren 10eko Osoko Bilkuran onartu zuen.

LIZARRAGA KALEA

Lizeaga kalean hasi eta Larramendi kalean bukatzen den zatia da.

Bere izena, inguru horretan eraikuntza gehienak egin zituen kontratista jaio zen nafar herritik datorkio.

Kale honetako izendapena 1975. urteko ekainaren 5ean onartu zuen Udalak Osoko Bilkuran.

LIZEAGA KALEA

Herribarruko bide hau, lehengo bide errealean kokatua, Portale-txokoan sortua da, Udaletxeko atzealdean, eta Telleri-gain etxearen ondoko Zirkuituko errepidean bukatzen da.

Gaur egungo izena kokatua dagoen auzotik aterea da, eta horregatik, auzo horretako izenaren jatorriaz hitz egingo dugu.

II. Guda karlistan, 1875eko uztailaren 2ko arratsaldean, Astigarragan dagoen Santiago menditik granada bat bota zuten Ignacio Lizeaga Kapitana joaz eskubiko besoa galdu zuela, zeina bere Konpainiaren ardura zuen zerbitzu garrantzitsu bat

betetzen.

Gertaera honek, 1876ko otsailaren 28an Udaletxean eskaera bat aurkeztea ekarri zuen Gobernadore Militarrek, goarnizio eta milizia nazionalako Buruzagiek eta ofizialek eta baita zenbait bizilagunek egina, aipaturiko Kapitanaren ohorea eta Humiladero deitzen zitzaion auzoari, Lizeaga Auzoa izena jartzeko eskatuz.

Udalak, 1876ko martxoaren 2an egin zuen bilkuran eskaturiko proposamena aho batez onartu zuen.

Lizeaga kalearen izena Udalak 1975eko maiatzaren 6ko Osoko Bilkuran onartu zuen.

MADALENA KALEA

Lizarraga Kalean hasten da eta Victor Hugo kalea baino aurreago, Telleri-gain etxe inguruan amaitzen da.

Kale honen izenak gogora ekartzen digu osasun arloko erakundeekin loturik eta erromesbideekin zerikusia zuen Santa Maria Magdalena izeneko ospitala, aspaldi ez dela desagertu zena.

Aipaturiko ospitala edo ongizta etxea 1868. urtean egin zen Udalak erositako ospital zaharrarekin trukaturik, ondoan zeukan kaperaren salbuespenarekin zeina 1983an lehengo edifizio zaharra bota

ondoren Zaharren egoitza berria izen berarekin inauguratua izan zen.

Kaleari izena ematea Hernaniko Udalak 1975ko ekainaren 5ean egindako Osoko Bilkuran onartu zuen.

ONDDI KALEA

Portu Auzoko sarreran, Lizeaga Kalearen azpitik dagoen zubian hasten da Arantzazu Plaza zeharkatuz eta Larramendi kalean bukatzen da.

Onddi (Onyi) mendia, 544 garai dela, Leizaran eta Urumea ibai-arroetan zehar luzatzen den Adarra-Mandoegi mendilerroan iparraldean kokatzen da. Mendikate honek, Gipuzkoa eta Nafarroaren arteko muga zati handi batean eginez, gure iraganeko

lekukotasun garrantzitsuak gordetzen ditu.

Onddi mendian gun e megalitiko handia ikus dezakegu. Bere bi gailurren artean zista bat dago (errautsak gordetzeko hilobi txikia) eta hegomendebalderantza, Mulisko Gainan, izen bera duen aurrehistoriako multzoa dago, zenbait iruinarrri eta harrespilez osaturik, zista bat ere badagoela.

Kaleari izena ematea, Hernaniko Udalak 1975eko ekainaren 5ean egindako Osoko Bilkuran onartu zuen.

TXIRRITA KALEA

Elkano kalean hasten da eta Zinko-enean amaitzen da.

Jose Manuel Lujanbio "Txirrita" bertsolaria 1860ko abuztuaren 14an Hernanin jaio zen Ereñotzu Auzoko Latxe-zar baserrian. 13 urtekin bere familiarekin Erreterriako Txirrita baserrira joan zen bizitzera eta hortik datorkio bere izengoiti ezaguna.

Hautzarotik hasi zitzaion bertsoetarako zaletasuna, eta Ereñotzuko elizaren aurrean bere lehen azalpen publikoa egin zuenetik hil zen arte, bertsolari ospetsu, parrandazale eta tabernako gizon honek bere grazia, bat-batekotasunerako gaitasuna eta jorratzen zituen gai ugaritasunarekin jai asko eta asko alaitu zituen.

Nekazaritzatik igeltserotzara pasa zen, eta lana eskaintzen zioten lekura joaten zen, eta lanean hasten zen bezain pronto, abesten hasi eta klaro,

ez zuen berak lanik egiten ezta besteei lana egiten utzi ere.

Txirrita, 1936ko urtarrilaren 19an Donostiako Victoria Eugenia Antzokian ospatutako "Bertsolari eguna" ekitaldiaren lehen sariaren irabazlea izan zen. Geroago, urte bereko maiatzaren bukaeran, eta Goizuetako jaietan, bapateko gaixotasunak jo zuen eta 1936ko ekainaren 3an hil zen, 76 urterekin azken hiru urteetan bizileku izan zuen Alzako Gazteluene baserrian.

Nekazarien kooperatibak, Udaletxeak eta Euskaltzaindiak Hernanin 1963ko maiatzaren 12an antolatu zuten omenaldian oroitu zuten, Hernaniko kale bati bere izena emanez.

VICTOR HUGO KALEA

Lizeaga Klean hasi eta Larramendi klean amaitzen da.

Victor Hugo, Besançon-en (Frantzia) jaio zen 1802ko otsailaren 26an. Frantsesek Peninsula okupatu eta Jose I-aren erregetza motzan bere aita Kapitain Orokorra zen hiriburuan, Madrilen, egin zituen ikasketak. Frantziara atzeraegin zuenean tropekin, Hernanin (Gipuzkoa) gelditu zen. Txundituta geratu zen herriaren izenarekin eta "Hernani" izena jarriko zion geroago bere lan bati.

Gazte gaztetatik erakutsi zuen literaturarako grina, lan ugari idatziz. Nahiz eta gaztea izan, bere hizkuntzaren indarra eta zeukan etorria nabarmenak ziren.

1830. urtean "Hernani" lanaren estreinaldia izan zen Parisen, izugarrizko iskanbila sortuz klasiko eta erromantikoen artean. Victor Hugo, frantses erromantikoen arteko pertsonarik ospetsuena izan zen.

Ordutik aurrera beste zenbait drama eta olerki idatzi zituen. Hala ere, nobelagile gisa bere poeta senaren ekarpena egin zion genero honi.

Idazle ospetsua 1885eko maiatzaren 25ean hil zen Parisen. Hernaniko Udal Kontseiluak, bere eskerrona adierazteko Hernani herriaren izena betiko oroitzapenean utzi zuelako, idazle ezagunaren hilobia zeraman gorpu-gurdiaren gainean lorezko koroa bat jartzea enkargatu zuen, ondoko esaldi honekin: "Hernanik, Victor Hugo-ri".

1904. urtean Victor Hugo jaunaren testamentuaren betearazleak, idazlearen familiaren oroimen gisa, domina bat bidali zion Udalari.

Kalearen izena Udalak 1975.eko ekainaren 6an Osoko Bilkuran onartu zuen.